กระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

The Process of Social Purification of Defilements according to the Buddhist Wisdom-Based Approach to develop teaching and learning for students at Thai Buddhist Universities

พระมหาสมบูรณ์ สุธมฺโม, (ทองแก้ว)[1]/ชวาล ศิริวัฒน์[2]/บุญยานุช สุขร่าง[3]

Phramaha Somboon sudhammo (Thongkeaw)[1]/ Chawal Siriwat[2]/Bunyanuch Sookrang[3]

[1]อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1]Lecturer in the Graduate Program in Social Studies Education, Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

[2]ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2]Asst. Prof. Dr., Lecturer in the Graduate Program in Social Studies Education, Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

[3]นักจัดการงานทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[3]General Affairs Officer, Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author E-mail: somboon1595@gmail.com โทร. 095-2359156, Threejdesign1@gmail.com, Krubota.4849@gmail.com

(Received: February 10, 2026; Revised: May 29, 2026; Accepted: June 24, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพทั่วไปของกระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย และ 2) แนวทางการพัฒนานิสิตนักศึกษาตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง โดยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสอบถาม ขอบเขตของการศึกษานิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย/ตัวแทน, หัวหน้าภาควิชา, อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา รวมทั้งสิ้น จำนวน 13 รูป/คน โดยวิธีสุ่มแบบเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทั่วไปของกระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย ได้แก่ การปรับปรุงแก้ไขนิสัยที่ไม่ดีให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสมด้วยการฝึกฝนตนเอง รู้จักการคิดแยกแยะคุณค่า (คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม) การรู้เท่าทันอารมณ์ ได้แก่ ราคะ โทสะ โมหะ มานะ และทิฐิ การฝึกสติและปัญญา เพื่อไม่ให้กิเลสครอบงำ จนแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมไม่ดี เช่น โลภ โกรธ หลง หรือการประพฤติตนผิดหลักศีลธรรม โดยใช้หลักธรรมปาฏิหาริย์ 3 คือ (1) อิทธิปาฏิหาริย์คือแสดงฤทธิ์เป็นอัศจรรย์ (2) อาเทสนาปาฏิหาริย์คือ การทายใจ เป็นอัศจรรย์ (3) อนุสาสนีปาฏิหาริย์คือ อนุศาสนี คำสอนเป็นจริง สอนให้เห็นจริง เป็นเครื่องนำทาง

เช่น สัลเลขธรรม (ธรรมเครื่องขัดเกลากิเลส) 2) แนวทางการพัฒนานิสิตนักศึกษาตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย พบว่า ก่อนการพัฒนาระบบการสอนขึ้นนั้นต้องกำหนดเนื้อหาการขัดเกลากิเลสด้านพฤติกรรม ขัดเกลากิเลสด้านจิตใจ และขัดเกลากิเลสด้านปัญญา โดยนำหลักปาฏิหาริย์ 3 มาสร้างเป็นกระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคม 3 ขั้น ดังนี้ ขั้นที่ 1 อิทธิปาฏิหาริย์ ขั้นแสวงหาความรู้ คือกระตุ้นความสนใจ บรรยายเนื้อหาที่กำหนด และให้ผู้เรียนค้นคว้าเพิ่มเติม ขั้นที่ 2 อาเทสนาปาฏิหาริย์ ขั้นการคิดวิเคราะห์ คือ แลกเปลี่ยนความคิด แสดงความคิดเห็น วิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และประมวลองค์ความรู้ ขั้นที่ 3 อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ขั้นลงมือปฏิบัติ คือสรุปองค์ความรู้ที่ได้ แนะวิธีการนำไปใช้ และเป็นแบบอย่างในการขัดเกลากิเลส

คำสำคัญ: การขัดเกลากิเลส พุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ การพัฒนาการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the general state of the process of social purification of defilements according to the Buddhist wisdom-based approach in order to develop teaching and learning for students at Thai Buddhist universities and 2) to investigate approaches for student development based on the Buddhist wisdom-based approach at Thai Buddhist universities. This study was mixed-method research, combining both quantitative and qualitative methods. The study employed document analysis, in-depth interviews, and questionnaires for data collection. The scope of the study included students of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lam Sai Subdistrict, Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, and students of Mahamakut Buddhist University, Salaya-Nakhon Chai Si Road, Salaya Subdistrict, Phutthamonthon District, Nakhon Pathom Province. The sample group used for in-depth interviews included administrators of Thai Buddhist universities/representatives, heads of departments/representatives, and lecturers in the Social Studies Education program/representatives, totaling 13 individuals. The subjects were selected by a purposive sampling method. The findings were as follows: 1) The process of social purification of defilements based on the Buddhist wisdom-based approach emphasizes correcting undesirable habits and guiding individuals toward appropriate behavior through self-discipline. The process also emphasizes awareness of emotions such as Raga, Dosa, Moha, Mana, and Ditthi, together with the practice of mindfulness and wisdom. These practices help prevent defilements from overwhelming individuals and manifesting as negative behaviors such as lobha, dosa, and moha, or immoral conduct. The process is guided by the three Patihariya principles of Dhamma: (1) Iddhipatihariya refers to the display of supernatural powers. (2) Adesanapatihariya refers to the ability to understand the minds of others, which is considered a miraculous feat. (3) Anusasanipatihariya refers to teachings that reveal the true, showing the truth, and serving as a guide, such as Sallekha Dhamma (Dhamma for purifying defilements). 2) Guidelines for student development based on the Buddhist wisdom-based approach in Thai Buddhist universities found that before developing the instructional model, it is necessary to define the content for the refinement of behavioral, mental, and intellectual defilements. This involves using the three Patihariya principles to create a three-stage process for social purification of defilements, as follows: 1) Iddhipatihariya: The knowledge acquisition stage involves stimulating interest, describing the assigned content, and encouraging students to conduct further research. 2) Adesanapatihariya:

The analytical thinking stage involves exchanging ideas, expressing opinions, analyzing events, and synthesizing knowledge. 3) Anusasanipatihariya: The instructional stage involves putting knowledge into practice, summarizing acquired knowledge, suggesting ways of application, and serving as a model for the purification of defilements.

Keywords: Purification of Defilements, Buddhist Wisdom-Based Approach, Teaching and Learning Development, Thai Buddhist Universities

บทนำ

การสร้างหุ่นปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) เป็นการนำข้อมูลของงานใดงานหนึ่งมาออกแบบระบบให้สามารถปรับตัวและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง จากข้อมูลและบริบทต่าง ๆ เพื่อประมวลผลออกมาเสมือนการเลียนแบบระบบเซลล์ประสาทในสมองของมนุษย์ กระบวนการนี้ เรียกว่า การเรียนรู้เชิงลึก Deep Learning (DL) คือ เทคโนโลยีที่พัฒนามาจาก Machine Learning โดยใช้โครงสร้างเครือข่ายประสาทเทียมในการเรียนรู้และสร้างแบบจำลองจากข้อมูลเหมือนกับการเรียนรู้ของสมองมนุษย์ เมื่อผู้สร้างต้องการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในงานด้านศาสนาที่มีพื้นฐานเพื่อต้องการให้ศาสนิกของตนเป็นคนดี สร้างความสุขแก่มวลชน อนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล ตลอดจนรักษาหลักธรรมคำสอนให้มั่นคง ก้าวทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ปัญญาประดิษฐ์เริ่มเข้ามีบทบาทเกี่ยวข้องซึ่งโดยปกติแล้วความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์กับศาสนามักสวนทางกัน ศาสนาเป็นโลกแห่งจิตวิญญาณที่ต้องการละหลีกเร้นความวุ่นวายของมนุษย์ สร้างสันติสุขแก่ส่วนรวม ในขณะที่เทคโนโลยีถูกสร้างขึ้นเพื่อการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เพื่อความสุขสบายในการดำเนินชีวิต เมื่อถึงจุดบรรจบที่เทคโนโลยีกับศาสนาใกล้จะมาถึงในอีกไม่นาน สังคมศาสนาจะต้องปรับตัวเพื่อให้เข้ากับเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างก้าวกระโดดนี้ จึงทำให้เชื่อแน่ว่าในอนาคต ปัญญาประดิษฐ์คงจะต้องมีความสามารถเกี่ยวกับด้านศาสนามากขึ้น เช่น ในการแต่งกัณฑ์เทศน์ บทความธรรมะ บทบรรยายต่าง ๆ ซึ่งจุดนี้ปัญญาประดิษฐ์สามารถแทนที่การทำงานของคณะสงฆ์ได้อย่างแน่นอน

สำหรับพระพุทธศาสนา เมื่อครั้งพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงส่งพระสงฆ์สาวกเพื่อออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทรงประทานโอวาทแก่เหล่าสาวก ว่า จรถ ภิกฺขเว จาริกำ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานำ. แปลว่า เธอทั้งหลาย จงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย (วิ.มหา. (ไทย), 2540) เพื่อขัดเกลากิเลสทางสังคม ของผู้ที่มีมานะทิฏฐิ หลงผิดหรือจมปลักอยู่ในกามคุณ 5 ด้วยปาฏิหาริย์ 3 คือ 1) อิทธิปาฏิหาริย์คือแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้เป็นอัศจรรย์ 2) อาเทสนาปาฏิหาริย์ คือการทายใจเป็นอัศจรรย์ 3) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ คือ อนุศาสนี คำสอนเป็นจริง สอนให้เห็นจริง

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้เมื่อกว่า 15 ปีมาแล้วว่าคอมพิวเตอร์จะมีจิตใจได้หรือไม่ว่า “วิทยาศาสตร์กำลังเข้ามาจ่อแดนของจิตใจ เมื่อจ่อแดนของจิตใจ ก็ก้าวเข้ามาสู่แดนของศาสนา เมื่อการสังเกต พิสูจน์ หรือตีความอะไรต่าง ๆ มาใกล้แดนของจิตใจมากขึ้น แต่เดิมวิทยาศาสตร์จะอยู่แค่ในระดับของการคาดหมายและความเชื่อ เมื่อมีเรื่องความเชื่อเข้าไปปะปน อันนี้ก็คือเรื่องที่ว่า วิทยาศาสตร์กำลังเข้าจ่อแดนของจิตใจแล้ว การจะเข้าถึงแดนนั้นได้หรือไม่อย่างไร นั้นเป็นจุดที่เราน่าจะพิจารณา” (Suphaphorn Phumruang, 2561) เราจึงได้เห็น AI ที่เข้ามารับรู้ถึงสภาวะจิตภายในสมองของมนุษย์ มีเครื่องช่วยทำสมาธิให้แก่ผู้ที่ต้องการฝึกหัดสมาธิ โดยผู้สร้างได้กำหนดให้ AI ทำงานรับรู้ถึงคลื่นสมองและทำให้ผู้ใช้งานเกิดสมาธิตามที่ต้องการ เครื่องทำสมาธิชนิดคาดที่ศีรษะ (The brain sensing headband) มิวส์ ทู (Muse 2) เป็นเครื่องช่วยฝึกสมาธิ ผลิตภัณฑ์จากออสเตรเลีย ใช้สวมบนศีรษะทำงานโดยวิธีการตรวจจับคลื่นสมอง ผ่านเซนเซอร์ 7 ตัวพัน

รอบศีรษะและแสดงผลออกมาเป็นค่าความต่าง เพื่อตรวจสอบการทำงานภายในสมองและสมาธิของผู้ใช้งานว่าอยู่ในระดับใดตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (เฟื่องลดา (สรานี สงวนเรือง), 2567)

พุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ของพระพุทธเจ้าในการขัดเกลากิเลสทางสังคม เป็นกระบวนการบำบัดทางจิตวิญญาณที่ลึกซึ้ง โดยมุ่งปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ความคิด และความเชื่อของบุคคลที่มีมานะทิฏฐิ หลงผิดว่าตนเองเหนือกว่า หรือจมปลักอยู่ในกามคุณ 5 (รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส) (ที.สี. (ไทย) 9/46/327) ด้วยหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) (องฺ.ติก. (ไทย) 22/376 456) พระองค์ทรงเริ่มต้นด้วยการชี้แจงให้เห็นเหตุผลตามความเป็นจริง (โยนิโสมนสิการ) นำไปสู่การลดละความยึดมั่นถือมั่นและทิฏฐิมานะ ผ่านการสอนที่อาศัยเมตตา ไม่กระทบตนและผู้อื่น ทรงสอนให้มองเห็น "โทษ" ของกามคุณและมานะที่รุมเร้า ซึ่งเปรียบเสมือนบ่วงไฟที่เผาลนให้สังคมร้อนรน กระบวนการนี้ยังรวมถึงการใช้สติสัมปชัญญะ (สติปัฏฐาน) มากำกับจิตใจให้รู้เท่าทันอารมณ์ ไม่หลงใหลในสิ่งที่น่าปรารถนา เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นเกิดปัญญาเห็นชอบ (สัมมาทิฏฐิ) ยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่น และลดละความเห็นผิดที่เคยยึดถือ ส่งผลให้ปรับพฤติกรรมจากการแข่งกระด้างมาเป็นผู้นอบน้อม มีความประพฤติที่เหมาะสม พุทธวิธีเหล่านี้สามารถบูรณาการเข้ากับการอยู่ร่วมกันในสังคม ทำให้คนดื้อรั้นเปลี่ยนใจและลดการเบียดเบียนกัน สร้างสังคมแห่งความประนีประนอมและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง ลักษณะและวิธีการขัดเกลากิเลสทางสังคม พระพุทธเจ้า หรือสัตบุรุษให้พิจารณาตามลงไปถึงที่เกิดของธรรมทั้งหลายเมื่อกระทบสัมผัสกับสิ่งต่าง ๆ ผ่านทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ณ ปัจจุบันขณะ ให้เห็นโทษของอกุศลธรรมอันมีอกุศลมูล (โลภะหรือราคะ โทสะ โมหะ) เป็นเหตุเกิด คือ ความไม่สบายกายและไม่สบายใจ และเห็นประโยชน์ในกุศลมูล (อโลภะ อโทสะ อโมหะ) (ที.ม. (ไทย) 20/509/375-377) เป็นเหตุเกิด ความสบายกายและสบายใจ กระทั่งสามารถปรับจิตของตนให้ยินดีในสิ่งที่เป็นกุศลธรรมหรือการให้หรือการเสียสละอย่างไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ เข้ามาแทนที่อกุศลธรรมหรือการหวังสิ่งต่าง ๆ เอามาเสพสมใจตนเองได้ไปเป็นลำดับ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมมีโยนิโสมนสิการเป็นมูล 9 ได้แก่ 1) บุคคลมนสิการโดยแยบคาย ปราโมทย์ย่อมเกิด 2) เมื่อมีปราโมทย์ ปีติย่อมเกิด 3) เมื่อใจเกิดปีติ กายย่อมสงบ 4) ผู้มีกายสงบ ย่อมได้รับสุข 5) เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น 6) เมื่อจิตตั้งมั่น ย่อมรู้ ย่อมเห็นตามความเป็นจริง 7) เมื่อรู้ เมื่อเห็นตามความเป็นจริง ย่อมเบื่อหน่ายได้เอง 8) เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนัด 9) เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น” (ที.ปา. (ไทย) 11/455/329) ด้วยกระบวนขัดเกลากิเลสทางสังคม คือการฝึกฝนระเบียบวินัย กฎ กติกา กระบวนการฝึกฝนทางจิตใจ ด้วยการปลูกฝังคุณธรรมซึ่งเป็น การเสริมสร้างสุขภาพจิตให้สมควรแก่การงาน และกระบวนการฝึกฝนทางปัญญา ด้วยการให้วิชาความรู้หรือทักษะต่าง ๆ องค์ประกอบของการขัดเกลากิเลสทางสังคมนี้มุ่งหวังให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในสังคม (สำราญ สมพงษ์, 2567)

การเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ถือเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ผู้คนทั่วไปสามารถเข้าใจหลักธรรมคำสอนและแก่นแท้ของพระพุทธศาสนามากขึ้น ยุคสมัยปัจจุบันเมื่อโลกเปลี่ยนไป ทำให้ศาสนาต้องปรับตัวตามยุคสมัยเพื่อให้ตอบโจทย์คนยุคใหม่เช่นกัน สิ่งหนึ่งที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการใช้ชีวิตของคนยุคนี้ย่อมหนีไม่พ้น ‘เทคโนโลยี’ ที่มีความก้าวหน้ามากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้เล็งเห็นว่า นี่เป็นจุดที่สามารถเชื่อมโยงให้ ‘พระพุทธศาสนา’ มีความทันสมัยมากขึ้นได้ แต่พระพุทธศาสนามีแนวคิดหลัก ๆ ที่ใช้กันอยู่เป็นสำคัญอยู่ 3 อย่าง ได้แก่

1. เรื่องการพัฒนาความเป็นระเบียบเรียบร้อยทางกายและใจของแต่ละคน เรียกว่า ศีล
2. เรื่องการฝึกฝนพัฒนาจิตใจให้มั่นคงไม่หวั่นไหวต่อสิ่งที่เข้ามากระทบอารมณ์ เรียกว่า สมาธิ
3. เรื่องการศึกษาค้นคว้าเพื่อแสวงหาความรู้ความเข้าใจชีวิต สังคม และโลก เรียกว่า ปัญญา

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงแนวคิดหลักในพระพุทธศาสนา รวมลงในศีล สมาธิ และปัญญา ประเทศญี่ปุ่นใช้ปัญญาประดิษฐ์เป็น ‘หุ่นยนต์พระ’ หรือ ‘พระ AI’ (จิตต์สุภา ฉิน, 2567) ขึ้นมาเพื่อช่วยเผยแผ่ศาสนา แต่ก็มีเสียงสะท้อนว่า คำสอนที่มาจากหุ่นยนต์นั้นเชื่อถือได้มากน้อยแค่ไหน ความเชื่อทางศาสนาต้องเป็นคำสอนที่ขัดเกลากิเลสของมนุษย์ คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลงให้เบาบางลง ถึงแม้จะใช้หุ่นยนต์พระหรือใช้พระ AI แต่ทำให้มนุษย์เพิ่มพูนด้วยอำนาจของกิเลส แข่งขันเอารัดเอาเปรียบกันอยู่ตลอดเวลา คำสั่งสอนจากพระหุ่นยนต์ก็เชื่อถือไม่ได้ พระพุทธเจ้าใช้ปัญญาประดิษฐ์ เพื่อให้มนุษย์อยู่ในกรอบ

ของศีลธรรม ขัดเกลากิเลส คือ การปรับพฤติกรรม ความคิด ความรู้ ความเชื่อของบุคคล ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม ด้วยกระบวนการฝึกฝนของระเบียบวินัย กฎ กติกา กระบวนการฝึกฝนทางจิตใจ ด้วยการปลูกฝังคุณธรรมซึ่งเป็นการเสริมสร้างสุขภาพจิตให้สมควรแก่การงาน และกระบวนการฝึกฝนทางปัญญาด้วยการให้วิชาความรู้หรือทักษะต่าง ๆ องค์ประกอบของการขัดเกลากิเลสทางสังคมทั้งสามอย่างนี้ มุ่งหวังให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของมนุษย์ในสังคมการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามวิธีการใช้ปัญญาประดิษฐ์ของพระพุทธเจ้า เป็นกระบวนการสำคัญในการปรับพฤติกรรม ความคิด ความรู้ ความเชื่อของบุคคลที่มีมานะทิฐิ หลงผิดสำคัญตนเองเหนือบุคคลอื่น ไม่ยอมฟังเหตุผลของบุคคลอื่น ให้มีความประพฤติที่เหมาะสม ลดมานะทิฐิ ยอมรับฟังเหตุผลบุคคลอื่น ด้วยการพิจารณาไตร่ตรองตามความเป็นจริงแล้ว ลดละเลิกความเห็นผิดนั้น

สมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงใช้ปัญญาประดิษฐ์สอน รูปนันทาเถรี ที่หลงใหลในรูปกายของตนว่าเกิดมามีรูปร่างสวยงาม ทรงใช้ปัญญาประดิษฐ์เนรมิตให้รูปหญิงนั้นเริ่มมีอายุ 20 ปี พระรูปนันทาเถรีเห็นเช่นนั้นก็พูดว่า "รูปนี้ไม่เหมือนรูปก่อนหนอ" ก่อนเนรมิตให้หญิงคนนั้นแปรสภาพไปตามช่วงวัยต่าง ๆ ของชีวิต ได้แก่ เป็นหญิงคลอดบุตร เป็นหญิงวัยกลางคน เป็นหญิงชรา เป็นหญิงแก่หง่อม ผมหงอก ฟันหลอ หลังค่อมถือไม้เท้า ระหว่างนั้นรูปนันทาเถรีที่เพ่งพิศอย่างตั้งใจ ก็พูดว่า "โอ รูปนี้หายไปแล้ว ๆ" ต่อมาหญิงที่กลายสภาพเป็นคนชรานั้นก็ทิ้งวาลวีชนีและไม้เท้า ล้มตายลงท่ามกลางกองอุจจาระและปัสสาวะเพราะป่วยด้วยโรคชรา รูปนันทาเถรีจึงกล่าวว่า "หญิงนี้ถึงความแก่ ถึงความเจ็บ ถึงความตาย ในที่นี้เอง, ความแก่ ความเจ็บและความตาย จักมาถึงแก่อัตภาพแม้นี้อย่างนั้นเหมือนกัน หลังจากนั้นรูปนันทาเถรีพิจารณาตามความเป็นจริง ก็ลดละความหลงในรูป ในที่สุดก็บรรลุโสดาปัตติผล

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในปัจจุบัน การศึกษากระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ ขัดเกลาความประพฤติโดยบูรณาการเข้ากับหลักศีล ทำให้มีวินัย มีระเบียบในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้เหมาะกับการพัฒนาและให้เอื้อโอกาสในการที่จะพัฒนา การขัดเกลาทางด้านจิตใจ โดยบูรณาการเข้ากับหลักสมาธิ ทำให้มีความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามารถของจิตมีความเข้มแข็งมั่นคง ทำให้เกิดความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบในการดำเนินชีวิต การขัดเกลาทางด้านความรู้ โดยบูรณาการเข้ากับหลักปัญญา ทำให้มีความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดการต่าง ๆ และสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของกระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนานิสิตนักศึกษาตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาวิจัยกระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ มีการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นพื้นฐาน

ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ตัวแทนนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยที่มีการจัดการเรียนการสอนโดยอาจารย์มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย ทั้ง 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา จำนวน 64 รูป/คน และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา จำนวน 85 รูป/คน รวมประชากรทั้งสิ้น 149 รูป/คน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 108 รูป/คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย/ตัวแทน, หัวหน้าภาควิชา/ตัวแทน, อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษาศึกษา/ตัวแทน รวมทั้งสิ้น จำนวน 13 รูป/คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบเนื้อหาในการศึกษาที่สำคัญ เช่น ศึกษานโยบายทางด้านการจัดการศึกษา ศึกษานโยบายทางด้านการศึกษา ทักษะทางปัญญา ทักษะทางด้านจิตใจและสังคม และแนวทางการพัฒนานิสิตนักศึกษากระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ ได้แก่ นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ถนนศาลายา-นครชัยศรี ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการจัดทำเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2568 - ธันวาคม พ.ศ. 2568 รวมทั้งสิ้น 6 เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods) โดยเป็นการศึกษาทั้งเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการศึกษาและทิศทางการพัฒนาการเรียนการสอนของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย เอกสารแนวคิดและรูปแบบการจัดการเรียนรู้กระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคม และรูปแบบการขัดเกลากิเลสตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) กับกลุ่มประชากรที่ได้กำหนดไว้ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. เชิงปริมาณ

กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ตัวแทนนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยที่มีการจัดการเรียนการสอนโดยอาจารย์มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย ทั้ง 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา จำนวน 64 รูป/คน และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา จำนวน 85 รูป/คน รวมประชากรทั้งสิ้น 149 รูป/คน ดังนั้น ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มประชากรทั้งหมด เพื่อศึกษากระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย โดยได้กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ชั้นปีที่	ม. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ม. มหามกุฏราชวิทยาลัย	รวมประชากรทั้งสิ้น
1	11	20	31
2	20	27	47
3	12	17	29
4	21	21	42
รวม	64	85	149
ได้กลุ่มตัวอย่าง (ใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling))			108

ค่าเฉลี่ยกลุ่มตัวอย่างทั้งสองมหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กลุ่มตัวอย่าง 47 รูป/คน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้กลุ่มตัวอย่าง 61 รูป/คน รวมทั้งสิ้น 108 รูป/คน (Krejcie, & Morgan, 1970)

2. เชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ได้แก่ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย/ตัวแทน, หัวหน้าภาควิชา/ตัวแทน, อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษาศึกษา/ตัวแทน, รวมทั้งสิ้น จำนวน 13 รูป/คน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง โดยมีประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ ศึกษานโยบายทางด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาและทิศทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนตามแนวพระพุทธศาสนา รูปแบบ/กระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เชิงปริมาณ

1.1 ลักษณะของเครื่องมือ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นตามกรอบของบทบาทและคุณสมบัติของนิสิตและนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยทั้ง 2 แห่ง เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบปลายปิด ประกอบด้วย สถานภาพ เพศ อายุ ชั้นปี สถาบันที่ศึกษา

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

5 หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด
4 หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก
3 หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง
2 หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย
1 หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะอื่น ๆ

1.2 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1) ศึกษากระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยจากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

3) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากที่ปรึกษาวิจัย

4) สร้างเครื่องมือเกี่ยวกับบทบาทและคุณสมบัติของนิสิตและนักศึกษารวมถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

5) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อที่ปรึกษาวิจัย และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข ได้แก่

5.1) คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน 2 ท่าน

5.2) คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 3 ท่าน

6) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของผู้เชี่ยวชาญ นำมาหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเป็นรายข้อ (Item-Objective Congruence Index : IOC) โดยได้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปทุกข้อ

7) นำข้อแก้ไขที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุง

8) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาค่าความสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือได้เท่ากับ 0.91

9) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้แจกกลุ่มประชากรจริงในการวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงเอกสาร นำข้อมูลที่ได้จากศึกษาเชิงเอกสารนำเสนอเนื้อหาในเชิงพรรณนา

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หลังจากนั้นทำการสังเคราะห์สรุปจากแบบสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์ แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

3. ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอด้วยตาราง และอธิบายเพิ่มเติม

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของกระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย พบว่า

1.1 การขัดเกลาด้านพฤติกรรม คือ การปรับปรุงแก้ไขนิสัยที่ไม่ดี ให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง เหมาะสม ด้วยการฝึกฝนตนเอง รู้จักการคิดแยกแยะคุณค่า (คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม) การรู้ทันอารมณ์ (เช่น ราคะ โทสะ มานะ) การฝึกสติและปัญญาเพื่อไม่ให้กิเลสมาครอบงำ จนแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี เช่น โลภ โกรธ หลง หรือการประพฤติตนผิดหลักศีลธรรม โดยใช้หลักธรรมเป็นเครื่องนำทาง เช่น สัลเลขธรรม (ม.มู. (บาลี). 12/75-78/104 – 106.) (ธรรมเครื่องขัดเกลา) เพื่อให้มีคุณธรรมตรงข้ามกับกิเลส หลักการขัดเกลากิเลสด้านพฤติกรรม คือ อบรมบ่มนิสัยให้เรียนรู้ระเบียบ คุณค่า และบรรทัดฐาน ผ่านตัวแทนสำคัญ คือ 1) สถาบันครอบครัวทำหน้าที่เป็นปฐมบทสำคัญ ในการขัดเกลาพฤติกรรมมนุษย์ตั้งแต่เกิด โดยเริ่มจากการอบรมสั่งสอนให้สมาชิกเรียนรู้กฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน และวัฒนธรรมของสังคม 2) สถาบันการศึกษาทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมทางอ้อม ที่สำคัญอย่างยิ่งในการขัดเกลากิเลสทางสังคม หรือพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของมนุษย์ เพื่อเปลี่ยนจากสัตว์ป่าสู่สมาชิกที่ดีของสังคม โดยโรงเรียนและสถาบันการศึกษารับหน้าที่ต่อจากครอบครัวในการปลูกฝังบรรทัดฐาน ค่านิยม และระเบียบกฎเกณฑ์อย่างเป็นทางการ 3) สถาบันศาสนาและวัฒนธรรมทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการขัดเกลากิเลสทางสังคม เพื่อควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ลดความเห็นแก่ตัว หรือ "กิเลสทางสังคม" ไม่ให้แสดงออกในทางที่ทำลายล้างกัน ผลวิเคราะห์การขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ ด้านพฤติกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ได้ค่าเฉลี่ย = 4.73 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.42

1.2 การขัดเกลากิเลสด้านจิตใจ นอกจากผ่านตัวแทนสำคัญทั้ง 3 สถาบันแล้ว ยังต้องฝึกฝนตนเองผ่านหลักธรรม (ทาน ศีล ภาวนา) เพื่อลดละอกุศลกรรม (ความโลภ โกรธ หลง) ให้เบาบางลง จนจิตใจสะอาด บริสุทธิ์ สงบ และเบิกบาน โดยมีแนวทางปฏิบัติคือ การเจริญสติ สมาธิ ปัญญา การบำเพ็ญประโยชน์ การมีมิตรดี การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง และการฝึกตนให้มีศีลบริสุทธิ์ หลักการและแนวทางปฏิบัติ ให้ทาน ฝึกเสียสละ แบ่งปัน เพื่อลดความตระหนี่ รักษาศีล งดเว้นบาปกรรม ทำกาย วาจา ใจบริสุทธิ์ บำเพ็ญสมถภาวนา ฝึกจิตให้สงบด้วยสมาธิ วิปัสสนาภาวนา เจริญปัญญาเห็นตามความเป็นจริงของกาย ใจ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ผลวิเคราะห์การขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ ด้านจิตใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ได้ค่าเฉลี่ย = 4.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.45

1.3 ขัดเกลากิเลสด้านปัญญา คือ การใช้ปัญญาที่เกิดจากการภาวนา เห็นแจ้งตามความเป็นจริงของไตรลักษณ์ เพื่อละคลายความยึดมั่นถือมั่นในความเห็นผิด ๆ และกิเลสต่าง ๆ ที่ซ่อนอยู่ในใจให้สิ้นไป ทำให้จิตใจผ่องใส มีสติรู้เท่าทันโลก ไม่หลงติดในสิ่งต่าง ๆ มีปัญญาแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตามหลักธรรม หลักการขัดเกลากิเลสด้านปัญญาตามหลักปัญญาสิกขา

คือ การพัฒนาความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง รู้จักสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ผลวิเคราะห์การขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ ด้านสติปัญญา อยู่ในระดับมากที่สุด ได้ค่าเฉลี่ย = 4.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.49

2. แนวทางการพัฒนานิสิตนักศึกษาตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

ผู้วิจัยพัฒนานิสิตและนักศึกษาตามหลักปาฏิหาริย์ 3 คือ ขั้นที่ 1) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ขั้นแสวงหาความรู้ (Seek Knowledge) คือ ให้นิสิตนักศึกษา ได้รับฟังการบรรยายหรือการแบ่งปันองค์ความรู้จากผู้สอน แล้วนำข้อคิดที่ได้ไปทบทวนความรู้เดิม พัฒนาตนเองให้ก้าวข้ามขีดจำกัดด้วยกระบวนการทางปัญญา เปลี่ยนความสงสัยให้เป็นพลังขับเคลื่อนในการสืบค้นทดลอง และวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่ลึกซึ้ง เหนือกว่าการรับรู้แบบผิวเผิน ผสานกับกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อไขความลับของโลกและพัฒนาศักยภาพให้ก้าวข้ามขีดจำกัดเดิม เรียนรู้เริ่มต้นจาก ฉันทะ ค้นหาความจริง มีความเพียรพยายามอย่างไม่ย่อ ผลักดันให้กล้าที่จะตั้งคำถามกับสิ่งรอบตัว การแสวงหาคำตอบ และค้นหาลงไปในรายละเอียดที่ซับซ้อน อาศัยวิมังสาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ไม่เชื่อสิ่งใดอย่างงมงาย แต่จะใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือตรรกศาสตร์ในการทดสอบ ค้นหาหลักฐาน และสังเคราะห์ข้อมูล เปรียบเสมือนการสร้างปาฏิหาริย์จากการสังเกตและการประยุกต์ใช้ การลงมือปฏิบัติจริง จะช่วยเปลี่ยนความรู้ทางทฤษฎีให้กลายเป็นทักษะที่ติดตัวและสามารถต่อยอดสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้ ขั้นที่ 2 อาเทสนาปาฏิหาริย์ ขั้นการคิดวิเคราะห์ (Analytical Thinking) คือนิสิตนักศึกษา สืบค้นและรวบรวมข้อมูลจากที่ได้เรียน มาคิดวิเคราะห์ความรู้การขัดเกลากิเลสทางสังคม ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา การคิดวิเคราะห์ด้านพฤติกรรม (Behavioral Analysis) ความสามารถในเข้าใจพฤติกรรม ภาษาท่าทาง สีหน้า แววตา น้ำเสียง และการกระทำที่แสดงออกของบุคคล การแยกแยะองค์ประกอบ พฤติกรรมภายนอก วิเคราะห์ข่าวสาร เหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้น ใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์สามารถมองออกได้ว่า การกระทำเช่นนี้มีที่มาจากอะไร เช่น การนั่งตัวเกร็ง การหลบสายตา หรือการพูดจาแข็งกร้าว เป็นปฏิกิริยาที่เกิดจากความกลัว ความถือตัว (มานะ) หรือความสับสน การหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล อาเทสนาปาฏิหาริย์ช่วยให้เชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมปัจจุบันกับแรงจูงใจเบื้องลึกได้ เช่น การที่บุคคลแสดงอาการต่อต้าน เป็นผลมาจากการปะทะกันของค่านิยมภายในเมื่อวิเคราะห์ตรงจุดนี้ได้ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมก็สามารถทำได้อย่างตรงเป้าหมายและแม่นยำ ขั้นที่ 3 อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ขั้นลงมือปฏิบัติ (Practical Steps) สามารถเข้าใจวิธีการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ คือ การสร้างกรอบจริยธรรมดิจิทัล เพื่อใช้ AI เป็นเครื่องมือสะท้อนและขัดเกลา โลภ โกรธ หลง ในสังคมยุคปัจจุบัน ผ่านกระบวนการออกแบบและใช้งานอย่างมีสติ นิสิตนักศึกษา สามารถวิเคราะห์ แยกแยะ และนำความรู้ไปใช้ได้ ดำเนินชีวิตที่เดินอยู่บนทางสายกลางที่เรียบง่าย มีความสมดุลกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของตนเอง ไม่ทะเยอทะยานแสวงหาจนไม่รู้จักคำว่าพอและตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง อยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนถูกต้องกับหลักกฎหมายวัฒนธรรมที่ดีงาม

การอภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาพทั่วไปของกระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยพบว่า

1. การขัดเกลาด้านพฤติกรรม คือ การปรับปรุงแก้ไขนิสัยไม่ดีให้เป็นไปทางถูกต้องเหมาะสม ด้วยการฝึกฝนตนเอง รู้จักการคิดแยกแยะคุณค่า (คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม) การรู้ทันอารมณ์ (เช่น ราคะ โทสะ มานะ) การฝึกสติและปัญญา เพื่อไม่ให้กิเลสมาครอบงำ จนแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี เช่น โลภ โกรธ หลง หรือการประพฤติตนผิดหลักศีลธรรม โดยใช้หลักธรรมเป็นเครื่องนำทาง สอดคล้องกับชัยภัทร ชุติคาม (2565) ศึกษาปัจจัยเกื้อหนุนในการขัดเกลากิเลสของจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยเกื้อหนุนในการขัดเกลากิเลสตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง เหตุช่วยให้เกิดการปฏิบัติไตรสิกขาเพื่อลดความโลภ โกรธ หลง ประกอบด้วย ปรโตโฆสะด้วยการคบสัตบุรุษและได้ฟังสัทธรรมจนเกิดศรัทธา ปฏิบัติศีล

ร่วมกับมิตรดี ทำอปริหานิยธรรมด้วยสารณียธรรม อาศัยองค์ประกอบที่เหมาะควร สุขภาพดี ไม่เบียดเบียน ทำสิ่งเหมาะควร กินอาหารวันละมื้อ โยนิโสมนสิการ เป็นคนตรง ไม่ประมาทในกุศล มีสติสัมปชัญญะ สันโดษด้วยปัจจัยสี่ มีความเพียร มีปัญญาอ่านกิเลส มีอริยทรัพย์ ทำเหตุแห่งปัญญาและมีธรรมเป็นที่พึ่ง

2. การขัดเกลากิเลสด้านจิตใจ คือ การฝึกฝนตนเองด้วยหลักธรรม (ทาน ศีล ภาวนา) เพื่อลดละอกุศลกรรม (ความโลภ โกรธ หลง) ให้เบาบางลง จนจิตใจสะอาด บริสุทธิ์ สงบ และเบิกบาน การขัดเกลากิเลส สถาบันครอบครัวจึงเป็นเบ้าหลอมที่จะขัดเกลาบุคลิกภาพค่านิยม ทัศนคติ ความเชื่อความศรัทธาของเหล่าสมาชิก เพราะครอบครัวเป็นการปกครองในระดับปฐมภูมิที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากที่มีผลต่อพฤติกรรมสมาชิกครอบครัวจึงจะไม่ทำให้สังคมโลกและสังคมไทยต้องดิ้นรนในวัฏจักรวัตถุนิยม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550) ในวิธีการขัดเกลาในสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนามีลักษณะสำคัญคือ การให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยต่อการขัดเกลาบุคคลทุกด้าน ทั้งที่เป็นองค์ประกอบภายในและภายนอกตัวบุคคล ซึ่งสมาชิกในครอบครัวจะต้องขัดเกลาตนเองให้มีคุณสมบัติตามหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ในส่วนของการอบรมสั่งสอนบุตร มีลักษณะสำคัญคือ การปลูกฝังให้บุตรได้พัฒนาตนเองทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญาอย่างครบส่วน รวมทั้งจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เล็กจนเติบใหญ่ โดยที่บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรในการส่งเสริมการขัดเกลาให้บรรลุผล

3. การขัดเกลากิเลสด้านปัญญา คือ การใช้ปัญญาที่เกิดจากภาวนารู้แจ้งตามความเป็นจริงของไตรลักษณ์ เพื่อละคลายความยึดมั่นถือมั่นในความเห็นผิดและกิเลสต่าง ๆ ที่ซ่อนอยู่ในใจให้สิ้นไป ทำให้จิตใจผ่องใส มีสติรู้เท่าทันโลก ไม่หลงติดในสิ่งต่าง ๆ มีปัญญาแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตามหลักธรรม หลักการขัดเกลากิเลสด้านปัญญาตามหลักปัญญาสิกขา คือ 1) เป็นผู้มีปัญญาพิจารณาเห็นความเกิดและความดับของกิเลสในตน แล้วสามารถชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์ได้ไปเป็นลำดับ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางการพัฒนานิสิตนักศึกษาตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

ผู้วิจัยพัฒนานิสิตและนักศึกษาตามหลักปาฏิหาริย์ 3 คือ ขั้นที่ 1) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ขั้นแสวงหาความรู้ (Seek Knowledge) คือ ให้นิสิตนักศึกษา ได้รับฟังการบรรยายหรือการแบ่งปันองค์ความรู้จากผู้สอน แล้วนำข้อคิดที่ได้ไปทบทวนความรู้เดิม กระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ไม่เชื่อสิ่งใดอย่างงมงาย แต่จะใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือตรรกศาสตร์ในการทดสอบ ขั้นที่ 2 อาเทสนาปาฏิหาริย์ ขั้นการคิดวิเคราะห์ (Analytical Thinking) คือ นิสิตนักศึกษา สืบค้นและรวบรวมข้อมูลจากที่ได้เรียน มาคิดวิเคราะห์ความรู้การขัดเกลากิเลสทางสังคม ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา แยกแยะพฤติกรรมภายนอก วิเคราะห์ข่าวสาร เหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้น สามารถมองออก ได้ว่า การกระทำเช่นนี้มีที่มาจากอะไร เชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมปัจจุบันกับแรงจูงใจเบื้องลึกได้ ขั้นที่ 3 อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ขั้นลงมือปฏิบัติ (Practical Steps) สามารถเข้าใจวิธีการขัดเกลากิเลสทางสังคมตามแนวพุทธวิธีปัญญาประดิษฐ์ คือ การสร้างกรอบจริยธรรมดิจิทัล เพื่อใช้ AI เป็นเครื่องมือสะท้อนและขัดเกลา โลภ โกรธ หลง ในสังคมยุคปัจจุบัน ผ่านกระบวนการออกแบบและใช้งานอย่างมีสติ สามารถวิเคราะห์ แยกแยะ และนำความรู้ไปใช้ได้ ดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความถูกต้อง อยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนถูกต้องกับหลักกฎหมาย วัฒนธรรมที่ดีงาม

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับ

การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนว่ามีประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลถือเป็นทักษะที่จำเป็นในยุคที่ทุกสิ่งรอบตัวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้ความรู้เดิมที่เคยมีหรือเคยทำกันมาไม่ สามารถนำมาใช้ได้อีก สิ่งที่จะทำให้อยู่รอดได้ คือ ต้องมีความใฝ่รู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อควบคุมตนเองให้สามารถเรียนรู้เรื่องใหม่ได้ (Self-Directed Learning) โดยไม่มีใครบังคับ คือ ต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน วิเคราะห์ด้วยตนเองได้ว่าควรเรียนเรื่องอะไร เพราะอะไร รู้จักเลือกกลยุทธ์ในการเรียน และสิ่งสำคัญ คือ ต้องรู้จักประเมินผล เพื่อบริหารจัดการตนเอง สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถของนิสิตและ

นักศึกษา ทำให้การดำเนินการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดของการจัดการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโดยมีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีจิตใจเมตตา กรุณา รัก และเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ ตลอดจนมีความคิดที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม สามารถพึ่งตนเองและเป็นที่พึ่งของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้ และผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์กล่าวคือ เป็นคนเก่งเป็นคนดี งานการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเป็นงานที่ทำให้นิสิตและนักศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ โดยถือว่าการจัดการเรียนการสอนนั้นเป็นงานที่เกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนในเชิงคุณภาพและปริมาณ ปัญญาประดิษฐ์เป็นเทคโนโลยีที่มีการพัฒนา และมีความก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา การศึกษาตามแนวการสอนพุทธปัญญาประดิษฐ์ ตามหลักปาฏิหาริย์ 3 คือ 1) อิทธิปาฏิหาริย์คือแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้เป็นอัศจรรย์ 2) อาเทสนาปาฏิหาริย์ คือ การทายใจ รอบรู้กระบวนของจิตจนสามารถกำหนดอาการที่หมายเล็กน้อย แล้วบอกสภาพของจิต ความคิด อุปนิสัยได้ถูกต้องเป็นอัศจรรย์ 3) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ คือ อนุศาสนี คำสอนเป็นจริง สอนให้เห็นจริง เป็นเทคนิคของพระพุทธเจ้าใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการขัดเกลากิเลส และช่วยแก้ปัญหาการดำเนินชีวิต สิ่งสำคัญคือ ต้องสามารถเชื่อมโยงประโยชน์ของพุทธปัญญาประดิษฐ์ให้ขัดเกลากิเลสได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 การขัดเกลากิเลสทางสังคมเป็นเรื่องที่สำคัญและละเอียดอ่อน การขัดเกลากิเลสทางสังคมเป็นเรื่องที่ต้องเร่งดำเนินการให้เหมาะสมกับเวลา วัย และประเด็นที่ต้องการขัดเกลากิเลส เพราะถ้ากระบวนการขัดเกลากิเลสเกิดขึ้นในความไม่เหมาะสมกับวัย และเวลา นอกจากจะไม่เกิดประโยชน์เป็นผลลัพธ์ทางบวก ยังส่งผลกระทบเชิงลบได้ด้วยเช่นเดียวกัน

1.2 การให้ความรู้ความเข้าใจเพื่อการขัดเกลากิเลสทางสังคมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมเพื่อสร้างผลลัพธ์ทางบวก และประเด็นการขัดเกลากิเลสที่เหมาะสมในการขัดเกลากิเลสทางสังคม เช่น การขัดเกลากิเลสทางพฤติกรรมแสดงออก การขัดเกลากิเลสทางสมาธิ หรือจิตใจ และการขัดเกลากิเลสทางปัญญา นอกจากหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว สถาบันครอบครัว ก็ควรมุ่งเน้นไปยังสถาบันการศึกษา เนื่องจากเป็นตัวแทนที่มีความใกล้ชิดและตัวแทนที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ โดยเฉพาะ

1.3 ควรมีการสร้างกิจกรรมที่มุ่งเน้นการขัดเกลากิเลสทางสังคมในคนหลากหลายวัย เช่น การอบรมเพื่อขัดเกลากิเลสทางสังคมแก่เด็กเยาวชน หรือการอบรมเพื่อขัดเกลากิเลสทางสังคมแก่วัยรุ่น

1.4 ควรมีการประเมินผลจากการขัดเกลากิเลสทางสังคมอย่างต่อเนื่อง และมุ่งเน้นที่ความยั่งยืนของพฤติกรรมเชิงบวกที่ได้รับการขัดเกลากิเลสทางสังคม

2. ข้อเสนอในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการการขัดเกลากิเลสทางสังคมในยุคปัจจุบันเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีตามแนวพุทธ

2.2 ควรมีการจัดการศึกษาแนวทางการขัดเกลากิเลสทางสังคมอย่างยั่งยืนของพฤติกรรมเยาวชนในยุคดิจิทัล

2.3 ควรมีการศึกษาคุณลักษณะกระบวนการขัดเกลากิเลสทางสังคมด้วยหลักธรรม ดังนี้

1) การศึกษารูปแบบการขัดเกลาทางสังคมในยุคสมัยปัจจุบัน ด้วยสัลเลขธรรม (การขัดเกลาตนเอง)

2) การศึกษาผลจากการขัดเกลาทางสังคมทางอ้อมผ่านสื่อออนไลน์ด้วยอินทรีย์สังวร (การสำรวมอินทรีย์ 6)

3) การศึกษาความยั่งยืนของพฤติกรรมเยาวชนหลังได้รับการขัดเกลาทางสังคม จากสถานศึกษาด้วยโพชฌงค์ 7

4) การศึกษากระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้วยหลักอริยมรรคมีองค์ 8

เอกสารอ้างอิง

จิตต์สุภา ฉิน. (2567). *นักวิจัยญี่ปุ่น เปิดตัว "Buddhabot" เหมือนแชทคุยกับพระพุทธเจ้า.* https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JMCR/article/view/4945.

ชัยภัทร ชุติคาม. (2565). *ศึกษาปัจจัยเกื้อหนุนในการขัดเกลากิเลสของจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. https://morkeaw.net/wp-content/uploads/2022/12/Factors-supporting-for-removing-defilements-1.pdf.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). *ธรรมนูญชีวิต: พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม.* โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งจิต.

เฟื่องลดา (สรานี สงวนเรือง). (2567). *รีวิวเครื่องช่วยทำสมาธิ muse 2 ใช้แล้วเวิร์คมั้ย? LDA เฟื่องลดา.* https://www.youtube.com /watch?v=eqvZI892GRo.

สำราญ สมพงษ์. (2567). *นักวิจัย AI กำลังพัฒนาไอทีเทียบชั้นพระวังคีสเถระสนทนาธรรมกับพระพุทธเจ้าในโลกดิจิทัล.* https://www.banmuang.co.th/news/ education/12.

Krejcie, R.V., and Morgan, E.W. (1970). *ตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซี่และมอร์แกน.* https://www.nfe-pbr.org/home1/attachments/article/278/table.

Suphaphorn Phumruang. (2561). *ปัญญาประดิษฐ์ (AI) สมเด็จ ป.อ.ปยุตฺโต พูดไว้นานแล้ว.* https://www.banmuang.co.th/news/ education/129400.